

บทที่ 1

บทนำ

ที่มาและความสำคัญของปัญหา

ละครโทรทัศน์ เป็นรูปแบบหลักรูปแบบหนึ่งของรายการบันเทิงทางโทรทัศน์ที่อยู่คู่สังคมไทยมานานเกือบครึ่งศตวรรษ นับตั้งแต่ละครโทรทัศน์เรื่อง "สุริยานีไม่ยอมแต่งงาน" ของนายรำคาญ ซึ่งถือเป็นละครโทรทัศน์เรื่องแรกของไทย ได้ออกอากาศเมื่อวันที่ 5 มกราคม พ.ศ. 2499 (ปนัดดา ธนสถิตย์, 2531) หลังจากนั้นเป็นต้นมาละครโทรทัศน์ก็มีการพัฒนามาเป็นลำดับขั้น มีละครหลากหลายรูปแบบที่ออกอากาศ ทั้งละครสั้นจบในตอน ละครชุดสั้น และละครยาวหลายตอนจบ เป็นที่ชื่นชอบของคนโดยทั่วไป และไม่ว่ากาลเวลาจะผ่านไปยาวนานเท่าใด ความนิยมของประชาชนที่มีต่อละครโทรทัศน์ก็ไม่เคยลดลง และนับวันก็มีแต่จะเพิ่มขึ้นเรื่อยๆ จนทำให้สถานีโทรทัศน์แต่ละสถานีเร่งการผลิตและเพิ่มการนำเสนอละครมากขึ้น ทั้งขยายเวลาและเพิ่มช่วงเวลาในการออกอากาศ

สไตน์ พันธุมโกมล (2542) ผู้เชี่ยวชาญด้านการละคร ได้แสดงทัศนะไว้ว่า การละครเป็นศิลปะที่ตอบสนองความต้องการของมนุษย์ใน 3 ระดับ คือ **ระดับอารมณ์** หมายถึง ให้ความบันเทิง เพลิดเพลิน สนุกสนาน ผ่อนคลายความตึงเครียดของอารมณ์และขจัดความเหนื่อยหน่ายเฉื่อยชา **ระดับสมอง** หมายถึง ให้แง่คิดความเห็น ถามตอบปัญหาสำคัญเกี่ยวกับชีวิต ทำให้ผู้ชมต้องกลับไปคิดพิจารณาปัญหาต่างๆเกี่ยวกับตนเองและสังคม และ**ระดับจิตใจ** หมายถึง ให้ความสำคัญทางด้านจิตใจ ซึ่งละครที่มีความเป็นศิลปะและวรรณกรรมสูงจะต้องสามารถตอบสนองในระดับนี้ได้ ดังนั้นจึงไม่น่าแปลกใจนักหากคนเราจะชอบฟังหรือดูรายการละคร เพราะอย่างน้อยละครก็สามารถก่อให้เกิดความเพลิดเพลิน บันเทิงใจได้

เรื่องราวที่ถูกนำมาทำเป็นละครโทรทัศน์นั้น ส่วนใหญ่ดัดแปลงมาจากนวนิยาย เรื่องสั้น บทประพันธ์หรือเป็นการเขียนบทโทรทัศน์ขึ้นใหม่สำหรับทำเป็นละคร เนื้อเรื่องจะเกี่ยวข้องกับมนุษย์และความสัมพันธ์ลักษณะต่างๆภายในสังคม ไม่ว่าจะเป็นชีวิตรัก ครอบครัว หน้าที่การงาน การเมือง ฯลฯ ซึ่งสอดคล้องกับคำพูดของ Aristotle (อ้างถึงใน สไตน์ พันธุมโกมล, 2542) ที่พูดถึงละครว่า เป็นการเสนอเรื่องราวที่เลียนแบบการกระทำของมนุษย์

แม้คำว่า “นวนิยาย” หรือ “เรื่องแต่ง” ที่ถูกดัดแปลงมาเป็นละครโทรทัศน์ จะทำให้เราอดจะรู้สึกถึง “ความไม่จริง” ในละครไม่ได้ เพราะเรื่องราวต่างๆ นั้นเป็นการจินตนาการของผู้ประพันธ์ หรือผู้เขียนบทละครเอง แต่ Ian Ang (อ้างถึงใน สมสุข หินวิมาน, 2545) อธิบายว่า จินตนาการ ไม่ได้เป็นข้อตรงข้ามกับโลกความจริงเลย แต่ในทางกลับกัน โลกจินตนาการเช่นละครโทรทัศน์ เป็นการจับเอาโลกความจริงรอบตัวเรามาใส่ลงไว้ หรือกล่าวอีกนัยหนึ่ง วงเล็บของโลกความเป็นจริงจะวางอยู่บนระนาบบรรทัดเดียวกันกับเส้นของจินตนาการนั่นเอง

เมื่อเรื่องราวในบทประพันธ์เป็นเรื่องเกี่ยวข้องกับสัมพันธ์กับมนุษย์ และจำลองโลกที่ “แท้จริง” ตัวละครที่โลดแล่นอยู่ในเนื้อเรื่อง จึงมีลักษณะหรือคุณสมบัติเหมือนมนุษย์ทั่วไปในสังคม คือมีความแตกต่างหลากหลายทั้งลักษณะทางกายภาพ เช่น หน้าตา รูปร่าง การแสดงออก หรือสถานภาพ เช่น ชนชั้น อาชีพ การศึกษา รวมไปถึงความคิดและจิตใจ ซึ่งมีความสลับซับซ้อนไม่แพ้คนจริง ตัวละครทุกตัวจึงเปรียบเสมือน “ภาพตัวแทน” (representation) ของคนกลุ่มต่างๆ ที่ผู้เขียนต้องการสะท้อนให้ผู้อ่านได้รับรู้ผ่านตัวหนังสือ

หลังจากที่นวนิยายหรือบทประพันธ์ ถูกนำเข้าสู่กระบวนการผลิตเป็นละครโทรทัศน์ ขั้นตอนสำคัญประการแรกคือ บทประพันธ์เหล่านั้นจะถูกทำให้อยู่ในรูปของบทละครโทรทัศน์ เพื่อกำหนดรายละเอียดทิศทางของเรื่องราวเนื้อหา เหตุการณ์ บทสนทนา พฤติกรรมและลักษณะของตัวละคร ในขณะที่เดียวกันก็ต้องสามารถสื่อสารให้ผู้ชมสามารถเข้าใจในเรื่องราว พร้อมกับได้ อรรถรสด้วย รายละเอียดต่างๆ เกี่ยวกับเหตุการณ์และตัวละคร โดยเฉพาะรูปโฉม ลักษณะท่าทางภายนอก จะต้องมีความชัดเจน เข้าใจง่าย เพื่อให้ผู้ชมสามารถเข้าใจได้ว่า “ใครเป็นใคร” ในเรื่องราวต่างๆ

การกำหนดลักษณะของตัวละคร ซึ่งเป็นเหมือนภาพตัวแทนของคนกลุ่มต่างๆ ในสังคมอย่างชัดเจน จะนำไปสู่ความสะดวกในการสรรหาและคัดเลือกผู้ที่จะมาทำหน้าที่ “สวม” บทบาทตัวละครเหล่านั้นให้มีความ “สมจริง” มากที่สุด ซึ่งผู้ทำหน้าที่สวมบทบาทตัวละครเหล่านั้นคือ “นักแสดง” นั่นเอง

....ละครจะทำหน้าที่อันสมบูรณ์ของศิลปะได้ก็ต้องอาศัย “นักแสดง” ซึ่งรับบทบาทเป็น “ตัวละคร” เพื่อถ่ายทอดเรื่องราวและความรู้สึกนึกคิดที่มีอยู่ในบทละครมาสู่ผู้ชม...(สดีโส พันธุ์โกมล , อ้างแล้ว)

การคัดเลือกนักแสดง (Casting) เป็นขั้นตอนที่มีความสำคัญมาก Lynne Roger (1997) กล่าวว่า ความสำเร็จของการแสดงใดๆก็ตามขึ้นอยู่กับ การคัดเลือกนักแสดงที่ดี เพราะนักแสดงคือผู้ที่ทำให้ตัวละครมีชีวิต โดดเด่นอยู่ในจออย่างสมจริงมากที่สุด ดังนั้นการคัดเลือกนักแสดงเพื่อมารับบทตัวละครต่างๆ จึงควรเลือกนักแสดงที่มีความเหมาะสมกับบทบาท ซึ่ง"ความเหมาะสมกับบทบาท" นี้ วีระ สุภา (2536) กล่าวว่า หมายความว่า บุคคลที่มีบุคลิกภายนอกตามความต้องการของบทละคร ได้แก่ เพศ ส่วนสูง หน้าตา ซึ่งอาจเป็นบุคลิก หรือลักษณะเฉพาะตัวของนักแสดงคนนั้นอยู่แล้ว หรือนักแสดงนั้นมีความสามารถในการปรับตัวเองให้เหมาะสมกับบทบาทนั้นๆได้

ดังที่กล่าวไปแล้วว่า ตัวละครในบทประพันธ์ที่ถูกนำมาสร้างเป็นละครนั้น เปรียบเสมือน "ภาพตัวแทน" ของคนในสังคมกลุ่มต่างๆ ซึ่งในโลกแห่งความจริงมีความซับซ้อนและเข้าใจได้ยาก ละครโทรทัศน์จึงต้องทำหน้าที่สะท้อนภาพเหล่านั้นให้เข้าใจได้ง่ายมากยิ่งขึ้น โดยผ่านมุมมองความคิดของผู้ผลิตที่เลือกเอาลักษณะที่เด่นของคนกลุ่มนั้นๆ มาใส่ไว้ในตัวละคร และเลือกนักแสดงที่เหมาะสมมาสวมบทบาท

Graeme Burton (2002) ได้จำแนกลักษณะของภาพตัวแทนที่ปรากฏในสื่อไว้ 3 ระดับ คือ ภาพแบบฉบับ (Types) ภาพตายตัว (Stereotypes) และภาพต้นแบบ (Archetypes) ซึ่งภาพแต่ละแบบจะมีรายละเอียดและนัยที่แตกต่างกันไป กล่าวคือ

ภาพแบบฉบับ (Types) หมายถึง ภาพที่มีลักษณะทั่วไปที่เราสามารถพบเห็นได้ ไม่ขัดแย้งกับความเป็นจริง และเราสามารถจดจำประเภทของตัวละครในเรื่องราวนั้นได้โดยภาพเหล่านั้นไม่ต้องเป็นภาพตายตัว

ภาพตายตัว (Stereotypes) หมายถึง ภาพตัวแทนของคน ลักษณะบุคลิกและความเชื่อที่ถูกทำให้เข้าใจง่ายขึ้น ซึ่งจะถูกลังสมผ่านการนำเสนอของสื่อซ้ำแล้วซ้ำอีกเป็นเวลายาวนาน ภาพตายตัวนี้จะบิดเบือนจากภาพแบบฉบับหรือลักษณะดั้งเดิมของกลุ่มคนเหล่านั้น หรือเกินความจริง แต่ก็ทำให้เราเข้าใจได้ง่ายมากขึ้น จดจำหรือระลึกได้ในทันทีว่าคนที่มีลักษณะดังกล่าวน่าจะเป็นใครหรือคนกลุ่มใด โดยนำเสนอผ่านรายละเอียดสำคัญของลักษณะท่าทาง รูปร่างภายนอก เช่น ภาพตายตัวของกะเทยในละคร มักถูกนำเสนอให้เป็นสีส้ม เป็นตัวตลก หมกมุ่นเรื่องเพศ และชอบแสดงออกเกินจริง หรือ "โอเวอร์" เป็นต้น

ภาพต้นแบบ (Archetypes) เป็นภาพที่มีความเข้มข้นที่สุด และฝังรากลึกในวัฒนธรรม สะท้อนความเชื่อหรือค่านิยม และการยอมรับจากสังคม มีความเป็นมายาคติสูง ตัวอย่างของภาพต้นแบบ เช่น วีรบุรุษ วีรสตรี ยอดดาวร้ายในภาพยนตร์หรือละคร

เมื่อพิจารณาละครโทรทัศน์ที่แพร่ภาพทางโทรทัศน์แล้ว จะสังเกตได้ว่าภาพตัวแทนทั้ง 3 ระดับนั้น มีปรากฏอยู่ในละครเกือบทุกเรื่อง ผสมปนเปกันอยู่ แต่ระดับความมากน้อยของตัวละครที่มีภาพแบบฉบับ ภาพตายตัว และภาพต้นแบบจะแตกต่างกันไปในละครแต่ละเรื่อง หรือในตัวละครบางตัว อาจมีลักษณะของภาพตัวแทนทั้ง 3 ระดับอยู่ในตัวเองก็เป็นได้

จากที่กล่าวมาข้างต้น จึงนำไปสู่ประเด็นที่น่าศึกษาว่า การคัดเลือกนักแสดงเพื่อสวมบทบาทตัวละครต่างๆในละครโทรทัศน์ มีวิธีการอย่างไร และภาพแบบฉบับ ภาพตายตัว และภาพต้นแบบ มีอิทธิพลต่อการคัดเลือกนักแสดงละครโทรทัศน์ไทยมากหรือน้อยเพียงใด และปัจจัยเงื่อนไขใดบ้างที่มีผลต่ออิทธิพลของภาพเหล่านี้ในการคัดเลือกนักแสดง

ปัญหานำวิจัย

1. การคัดเลือกนักแสดงเพื่อสวมบทบาทตัวละครต่างๆในละครโทรทัศน์ มีวิธีการอย่างไร
2. ภาพแบบฉบับ ภาพตายตัว และภาพต้นแบบ มีอิทธิพลต่อการคัดเลือกนักแสดงละครโทรทัศน์ไทยมากหรือน้อยเพียงใด
3. ปัจจัยเงื่อนไขใดบ้างที่มีผลต่ออิทธิพลของภาพแบบฉบับ ภาพตายตัว และภาพต้นแบบ ในการคัดเลือกนักแสดงละครโทรทัศน์ไทย

วัตถุประสงค์ในการวิจัย

1. เพื่อเข้าใจถึงวิธีการคัดเลือกนักแสดงเพื่อเป็นตัวแทนในการสวมบทบาทตัวละครต่างๆในละครโทรทัศน์
2. เพื่อเข้าใจถึงอิทธิพลของภาพแบบฉบับ ภาพตายตัว และภาพต้นแบบ ที่มีต่อการคัดเลือกนักแสดงละครโทรทัศน์ไทย
3. เพื่อเข้าใจถึงปัจจัยเงื่อนไขที่มีผลต่ออิทธิพลของภาพแบบฉบับ ภาพตายตัว และภาพต้นแบบ ในการคัดเลือกนักแสดงละครโทรทัศน์ไทย

ข้อสันนิษฐานในการวิจัย

1. การคัดเลือกนักแสดงเพื่อเป็นตัวแทนในการสวมบทบาทตัวละครต่างๆ มีขั้นตอนสำคัญ 3 ขั้นตอน คือ การวางแผนกำหนดบทบาทนักแสดง การพิจารณาสรรหานักแสดง และการคัดเลือกนักแสดง โดยวิธีการและรายละเอียดของการคัดเลือกจะมีความแตกต่างกันไปตามนโยบายการทำงานและลักษณะการดำเนินการผลิตของบริษัทผู้ผลิตละครโทรทัศน์
2. ภาพแบบฉบับ ภาพตายตัว และภาพต้นแบบ มีอิทธิพลต่อการศึกษาค้นคว้าลักษณะตัวละคร และการตัดสินใจคัดเลือกนักแสดง อาจไม่ใช่อิทธิพลหลัก แต่เป็นอิทธิพลที่ส่งผลต่อการตัดสินใจคัดเลือกนักแสดงร่วมกับความสามารถทางการแสดง และปัจจัยเงื่อนไขอื่นๆ
3. ปัจจัยเงื่อนไขที่มีผลต่ออิทธิพลของภาพแบบฉบับ ภาพตายตัว และภาพต้นแบบ ในการคัดเลือกนักแสดงละครโทรทัศน์ไทย คือ ระบบอุปถัมภ์ระหว่างผู้ผลิตกับนักแสดง นโยบายทางการตลาดของสถานีโทรทัศน์หรือผู้จัดละคร งบประมาณ ตารางการทำงาน และอุปนิสัยส่วนตัวของนักแสดง

ขอบเขตของการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้จะทำการศึกษาค้นเลือกนักแสดงจากละครโทรทัศน์ที่ออกอากาศทางสถานีโทรทัศน์ช่อง 3 , 5 และ 7 ในช่วงเวลาหลังข่าวภาคค่ำ (Prime Time) ที่แพร่ภาพตั้งแต่ต้นจนจบในช่วงระหว่างเดือนมิถุนายน - เดือนกันยายน 2547 โดยมุ่งศึกษาฝ่ายผู้ผลิต กระบวนการคัดเลือกนักแสดง และเหตุผลในการคัดเลือกเป็นหลักสำคัญ

นิยามศัพท์

ภาพแบบฉบับ

หมายถึง (1) ภาพที่มีลักษณะเหมือนกลุ่มคนทั่วไป ไม่ขัดแย้งกับความเป็นจริง เข้าใจง่าย และ (2) ภาพที่มีลักษณะรายละเอียดเฉพาะ โดดเด่นและไม่สามารถนำไปประยุกต์หรืออธิบายลักษณะของคนทั่วไปในสังคมได้ ภาพแบบฉบับอาจถูกสร้างขึ้นใหม่ในรูปแบบและจินตนาการของผู้ผลิตเองได้เช่นกัน

ภาพตายตัว

หมายถึง ภาพของคนหรือตัวละคร ที่มีบุคลิก ลักษณะท่าทาง การปรากฏของตัวละครในลักษณะเดิมๆ ซ้ำแล้วซ้ำเล่า ไม่ค่อยเปลี่ยนแปลง แม้จะมีความซ้ำซาก แต่สามารถเข้าใจได้ง่าย และรวดเร็วกว่าภาพแบบฉบับ

ภาพต้นแบบ

หมายถึง ภาพที่มีลักษณะสะท้อนค่านิยมและมายาคติของสังคม เป็นลักษณะที่พึงปรารถนาและไม่พึงปรารถนาของคน เกี่ยวกับตัวละครประเภทต่างๆ อาทิ พระเอก นางเอก และผู้ร้าย ตัวอย่างของภาพต้นแบบของพระเอก เช่น การมีคุณธรรม ซอบเลี้ยงตัวเองเข้าช่วยเหลือผู้อื่น เป็นต้น

นักแสดง

หมายถึง ผู้ที่สวมบทบาทการแสดงตามบุคลิกลักษณะของตัวละคร ในการศึกษาวิจัยนี้ หมายถึง นักแสดงในละครโทรทัศน์ โดยแบ่งเป็น 3 ประเภท ได้แก่

- (1) นักแสดงนำ คือ นักแสดงที่สวมบทบาทเป็นตัวละครหลัก (main character) เป็นตัวดำเนินเรื่อง (protagonist) มีความสำคัญมาก เช่น พระเอก นางเอก
- (2) นักแสดงสมทบ คือ นักแสดงที่สวมบทบาทเป็นตัวละครสมทบหรือตัวละครรองที่อยู่แวดล้อมตัวละครหลัก เช่น เพื่อนพระเอก-นางเอก พ่อแม่พระเอก-นางเอก พี่เลี้ยง แม่บ้าน คนรับใช้คนสนิท เป็นต้น นักแสดงเหล่านี้ไม่ใช่ตัวหลักสำคัญในการดำเนินเรื่อง แต่เป็นตัวเสริมให้เรื่องราวสมบูรณ์ยิ่งขึ้น
- (3) นักแสดงประกอบ คือ นักแสดงที่สวมบทบาทตัวละครประกอบ ซึ่งไม่มีความสำคัญต่อเนื้อเรื่อง อาจมีบทพูดเพียงเล็กน้อยเท่านั้นในแต่ละเรื่อง แต่เป็นตัวสร้างบรรยากาศให้มีความสมจริง เช่น คนรับใช้ทั่วไป บริกรในร้านอาหารหรือโรงแรม ตำรวจ หมอ เป็นต้น

การคัดเลือกนักแสดง

หมายถึง กระบวนการวางแผน สรรหา คัดเลือก เพื่อให้ได้มาซึ่งนักแสดงที่มีความเหมาะสมมารับบทบาทตัวละครใดตัวละครหนึ่ง ในการผลิตละครโทรทัศน์แต่ละเรื่อง

ผู้คัดเลือกนักแสดง

หมายถึง บุคคลหรือกลุ่มบุคคลที่มีอำนาจหน้าที่ในการกำหนด พิจารณา หรือคัดเลือกนักแสดง มีอำนาจหน้าที่ในบริษัทผู้ผลิตละครโทรทัศน์ เช่น บุคคลในระดับบริหาร ผู้กำกับและผู้ช่วยผู้กำกับ และฝ่ายจัดหาและคัดเลือกนักแสดง อาจรวมถึงผู้เขียนบทโทรทัศน์ด้วย ในกรณีที่ผู้เขียนบทเป็นผู้บริหารขององค์กรหรือมีส่วนร่วมในการกำหนดหรือคัดเลือกนักแสดง

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

1. เพื่อพัฒนาความรู้เกี่ยวกับการสรรหาและคัดเลือกนักแสดงในละครโทรทัศน์ไทยแก่ผู้ที่เกี่ยวข้องและผู้ที่เกี่ยวข้อง
2. เพื่อเป็นแนวทางในการศึกษาทำความเข้าใจภาพแบบฉบับ ภาพตายตัว และภาพต้นแบบที่ปรากฏในละครโทรทัศน์ หรือเนื้อหาสื่อประเภทอื่นๆ